

När livet får styra dialysen

Att låta patienten ta makten över sin sjukdom genom självdialys är i sig en innovation. Men i Jönköping handlar det lika mycket om att lyssna in patienters behov, erfarenhet och kreativitet som en katalysator för vårdens utveckling. För att lyckas krävs attitydförändring, att släppa på kontrollen och lita till patienters och medarbetares förmåga.

När livet får styra dialysen - inte tvärtom

En viktig fråga inom vård och omsorg är att öka individens makt över sin egen sjukdom genom så kallad personcentrerad vård. Det innebär att man arbetar tillsammans utifrån ett partnerskap där personen, inte "patienten", är en viktig resurs.

Att leva med nedsatt njurfunktion som kräver dialys upptar en stor del av livet och vardagen. Varje behandling tar tre till fem timmar, tre till fyra dagar i veckan. Sedan år 2005 ges njurpatienter på Länssjukhuset Ryhov möjlighet att sköta dialysen på egen hand. Britt-Mari Banck, sektionsledare för självdialysen vid Ryhovs Sjukhus i Jönköping berättar:

- *Det började med att en patient frågade mig om han kunde få hjälp att göra det själv. Jag tänkte att vi gör på samma sätt som när vi lär upp nya sjuksköterskor. När andra unga killar på salen såg vad vi gjorde så ville även de sköta dialysen själva.*

Självdialys har under senare år utvecklats runt om i landet. Arbetet i Jönköping har uppmärksammats för det tydliga personcentrerade förhållningssättet. Sedan 2011 har självdialysen en egen paviljong som patienterna har varit med och designat. Dit kan patienter komma och gå med egna passerkort utan fasta tider.

- *Vi tycker att livet skall styra dialysen, inte tvärtom. Genom att anpassa dialysen till livet i övrigt så ökar friheten. Det finns patienter som inte kunnat arbeta om de inte haft denna möjlighet. På sikt är målet att fler skall kunna sköta dialysen hemifrån.*

Självdialystrappan – för individuellt lärande

En insikt som tidigt växte fram hos personalen är hur individuell inlärningsprocessen är hos varje patient. Det finns inget givet schema. Det handlar om att förstå; vem är du och hur ser din inläring ut?

- *Vi hade en patient som arbetat med utveckling av stridsplan som frågade efter en "dummy" för träning. Han var van vid att alltid simulera först. Vi hade ingen "dummy" men vi tog fram en sådan. Så vi lär av varandra hela tiden.*

Arbetet med individuell upplärning har utvecklats i en självdialystrappa. Patienten sätter sina egna mål. Målen justeras ofta eftersom patienterna ser och lär av varandra.

- *Trappan går nerför, inte uppför, sista steget, ja då går man ut och tar med dialysen hem. Man blir varm i hjärtat när man ser hur patienterna växer med uppgiften.*

Arbets sättet innebär att personalresurserna kan omfördelas till dem som behöver mer hjälp då självdialysen kräver mindre personalinsatser. Kostnaden per behandling har minskat och inläggningar på sjukhuset är få, trots att patienternas hälsotillstånd är oförändrat.

- *Målet med självdialys är inte ekonomin i första hand, men genom att utgå från patienten så kommer den med på köpet.*

En annan effekt är att infektionerna minskat när patienterna hanterar dialysen själva. Som en följd av patienternas ökade kontroll och delaktighet, stärks sambandet med hur behandling, medicinering och välbefinnande hänger ihop. Sammantaget blir det bättre följsamhet i behandlingen. Ett annat spännande resultat är hur mycket patienterna lär av varandra.

- *Vi märker att patienterna stöttar varandra vilket ger positiva effekter då man är i samma situation. Vi märker även att patienterna pratar om "vår avdelning". De tänker till och med på budgeten och ger förslag på hur kostnader kan minskas.*

FAKTA

Självdialys

Vid bloddialys avlägsnas toxiner och vätska från blodet med hjälp av en dialysmaskin. Blodet renas och återförs sedan till kroppen. En vanlig behandling tar fyra timmar och utförs cirka tre gånger i veckan på sjukhus, på en självdialysklinik eller i hemmet.

Källa: baxter.se/media/pressmeddelanden/2011/pressmeddelande_20110331.html

FÖRDJUPAD LÄSNING

<http://plus.rjl.se/infopage.jsf?childId=21071&nodeId=43180>

<http://www.snsf.eu/wp-content/uploads/2014/11/lets-dance-----vem-fr.pdf>

Patienterna som katalysator för kreativitet och nytänkande

Samarbetet har inneburit att patienterna varit med i utvecklingen av verksamheten. De deltar vid studiebesök och föreläsningar och har testat nya dialysmaskiner inför upphandlingar.

- *Vi arbetar i partnerskap. Det innebär att man som personal ibland är coach och ibland sjuksköterska. Här arbetar vi som jämlika – vi lär av varandra och tillsammans blir vi experter.*

Ändrade arbetssätt har inneburit utmaningar för alla. Och det är inte alltid lätt att vara den som startar upp en förändring och förankra den hos läkare och annan personal.

- *Det går att förändra till en viss gräns, men det kan upplevas provocerande att patienterna blir så duktiga. Det är lätt att det går prestige i det.*

Nyckelorden är attityd, mod och tillit

Beslutet om att bygga en paviljong med dockning till avdelningen var avgörande för att skapa en enhet där patienterna kan komma och gå som de vill.

- *Hade det inte varit för vår avdelningschef och sektionschef så hade det aldrig varit möjligt att genomföra förändringen.*

Britt-Maris nyckelord för framgång: attityd, mod och tillit. Att lyckas med att ändra attityden, att ha mod att släppa kontrollen och ta ett steg tillbaka och slutligen tillit.

Internationell uppmärksamhet

Utvecklingsarbetet med självdialys vann Vårdförbundspriset hösten 2013 och har rönt stort intresse nationellt och internationellt. Efter en presentation på den inflytelserika konferensen Institute for Healthcare Improvement i Orlando fick man inbjudan att komma till Texas och berätta om arbetet. Verksamheten har även ett samarbete med York sedan en tid tillbaka.

Nu pågår arbete för att underlätta övergången mellan assisterad dialys och självdialys för att fler patienter skall våga ta steget att utföra dialysen själv på mottagningen eller i hemmet.

Britt-Maris tips till andra som vill driva innovationsarbete:

- ✓ Börja göra det du tror på i liten skala
- ✓ Gör det enkelt annars tar det tid
- ✓ Ta med patienterna och gör dem delaktiga
- ✓ Se inte problemen – se möjligheterna
- ✓ Visionärt tänkande utanför boxen

SJÄLVDIALYS UR ETT INNOVATIONSPERSPEKTIV

Vad är innovationen?

Konceptet med självdialys är ett nytt sätt att behandla dialyspatienter, där patientens behov och önskemål är styrande – inte verksamhetens (tjänsteinnovation). Att se patienten som en resurs förändrar även arbetsfördelningen – vem som gör vad (organisatorisk innovation), vilket i sin tur förändrar processen (processinnovation).

Konkret resultat

- Självdialys för njursjuka patienter
- En fungerande miljö som ger patienter ökad frihet
- Minskad behandlingskostnad och infektionsrisk
- Flexibelt nyttjande av personalresurser

Gynnsamma faktorer

Inom innovationsforskningen finns ett antal faktorer som anses stödja innovationsförmågan. I fallet Självdialys kan följande faktorer kännas igen:

- Perspektivskifte genom behovsdriven utveckling. Ett ”utifrån och in” perspektiv på verksamheten som katalysator för utveckling

UTMANINGAR

- Patienter som i vissa fall reagerat kraftigt
- Kultur och hierarkier
- Budgetsystemet
- Sparkrav

FRAMGÅNGSFAKTORER

- Modiga ledare
- Patienternas delaktighet
- Attitydförändring
- Att ha mod att släppa kontrollen
- Tillit till patienter och medarbetare